

Handläggare
Daniel Sjöborg
Telefon 08-508 27 171Till
Stadsbyggnadsnämnden

Startpromemoria för planläggning av Norrström 2 m.m. i stadsdelen Norrmalm

Förslag till beslut

Stadsbyggnadsnämnden beslutar att planarbete påbörjas.

Anette Scheibe Lorentzi

Thomas Stoll

Sammanfattning

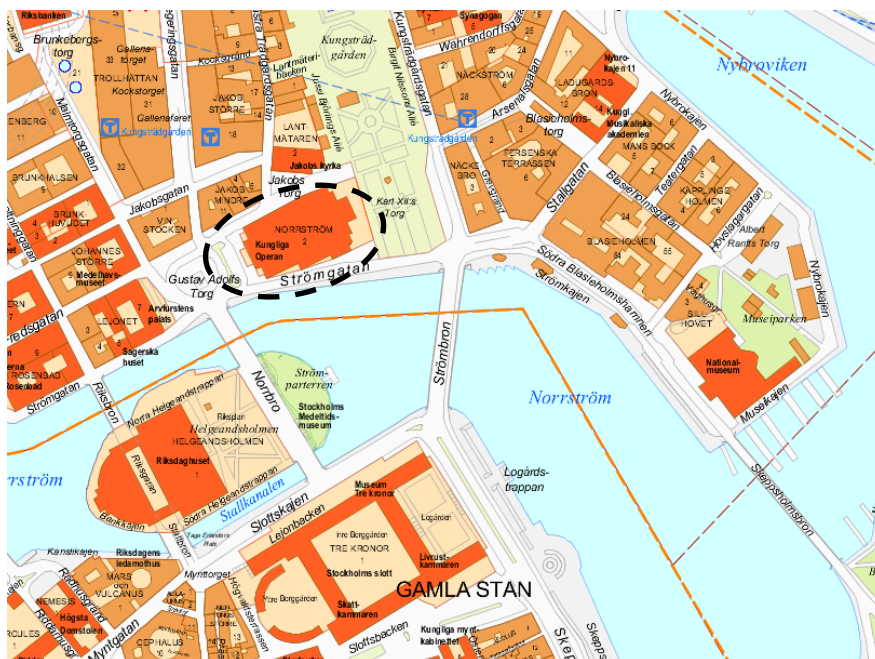
Planarbetet syftar till att pröva ombyggnad och tillbyggnad av Kungliga Operan med utgångspunkt i befintlig byggnads karaktärsdrag och förhållande till den omgivande staden. Ett vidare syfte med planarbetet är att långsiktigt ge förutsättningar för nuvarande verksamheter att bibehållas i byggnaden genom anpassning till nutida behov. Kungliga Operan har under en längre tid haft behov av anpassning av operahuset både till nutidens krav på bland annat arbetsmiljö, tillgänglighet och tekniska system och till förändrade behov för den konstnärliga verksamheten.

Den nuvarande operabyggnaden uppfördes 1891 - 1898 efter ritningar av Axel Anderberg, och ingår i en miljö kring Norrström med mycket höga kulturhistoriska värden, både från riksintressesynpunkt och ur lokalhistoriskt hänseende.

Förändringarna behöver utföras i samspel med befintlig byggnad, omgivande miljöer, staden som helhet och på en konstnärligt hög nivå. Fastighetens läge i staden samt byggnadens och omgivningens kulturhistoriska värde, erfordrar stor hänsyn och noggrann utredning av förslagets konsekvenser. Stadsbyggnadskontoret bedömer att flera aspekter av riksintresset berörs och att frågan om hur riksintressets värden påverkas behöver utredas i en miljökonsekvensbeskrivning.

StadsbyggnadskontoretFleminggatan 4
Box 8314
104 20 Stockholm
Telefon 08-508 27 300
stadsbyggnadskontoret@stockholm.se
stockholm.se

Planförslaget innebär också utredning av möjligheten till bättre anslutning mellan operan och de omgivande offentliga platserna, samt möjligheten till förbättrad stadsmiljö på de delar av Gustav Adolfs torg och Strömgatan som ansluter till operahuset. Platserna är idag till stor del en trafikmiljö.

Planområdet markerat med streckad linje.

Utlåtande

Syfte

Detaljplanen syftar till att pröva ombyggnad och tillbyggnad av Kungliga Operan med utgångspunkt i befintlig byggnads karaktärsdrag och förhållande till den omgivande staden. Ett vidare syfte med detaljplanen är att långsiktigt ge förutsättningar för nuvarande verksamheter att bibehållas i byggnaden genom anpassning till nutida förutsättningar, bland annat operans uppdrag att öka tillgängligheten till konst och kultur, konstnärliga behov, arbetsmiljökrav, tillgänglighetskrav och behov av teknisk förnyelse. Kungliga Operan har en stark anknytning till platsen och det bedöms finnas ett stort värde i att verksamheten kan förbli på platsen i befintlig byggnad.

Detaljplanen syftar också till att förbättra byggnadens möte med omgivningen och att ge anslutande delar av Gustav Adolfs torg och Strömgatan förbättrade stadsmiljövärden.

Bakgrund

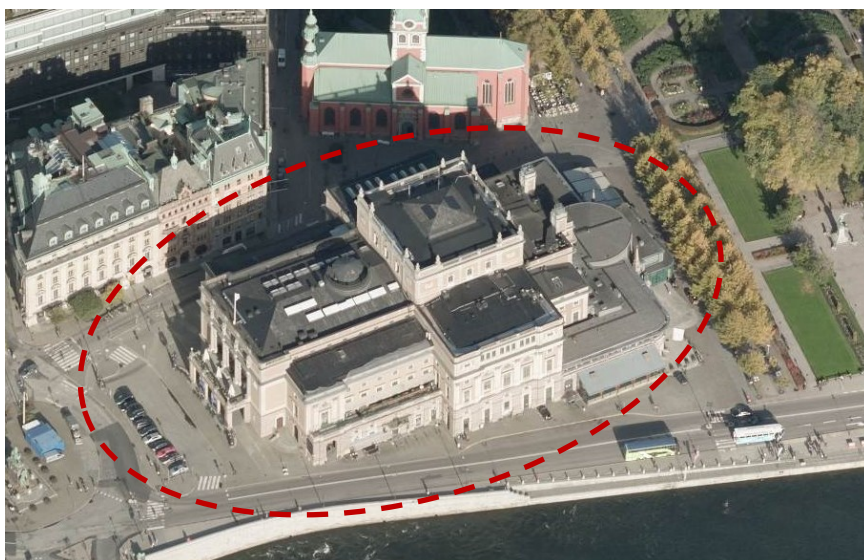
Kungliga Operan har under en längre tid haft behov av anpassning av operahuset både till nutidens krav på bland annat arbetsmiljö, tillgänglighet och tekniska system och till förändrade behov för den konstnärliga verksamheten. Statens fastighetsverk har på regeringens uppdrag låtit utreda hur behovet kan uppfyllas med utgångspunkt att verksamheten ska kunna förbli i byggnaden. Utredningen visar att behovet inte kan rymmas inom befintlig volym och att verksamheten har behov av nya utrymmen, antingen som tillbyggnad eller i nya friliggande volymer i nära anslutning till nuvarande operahus. I utredningen förs ett resonemang om fördelar och nackdelar med en större tillbyggnad respektive nya friliggande volymer i kombination med en mindre tillbyggnad. Utredningen förordar en större tillbyggnad och Statens fastighetsverk vill nu gå vidare med detta alternativ.

Staden har under en längre period haft ambitioner om att stärka stadsmiljön kring operan, särskilt Gustav Adolfs torg och Strömgatan. Gustav Adolfs torg och Strömgatan präglas till stor del av trafik och infrastruktur och har brist på vistelsevärden. Under senare år har trafikkontoret i samarbete med Kungliga Operan sommartid omvandlat parkeringsplatsen framför operan till tillfällig park. Den planerade ombyggnaden av operan ger en möjlighet till permanenta förändringar som förbättrar stadsmiljön samtidigt som områdets kulturhistoriska värden beaktas.

Läge och omfattning

Kungliga Operan är belägen inom fastigheten Norrström 2, invid Gustav Adolfs torg, Jakobs torg, Kungsträdgården (Karl XII:s torg) och Strömgatan. Omgivande allmän plats utgörs av fastigheterna Norrmalm 3:43 och Norrmalm 3:26.

Flygfoto från söder.

Byggnadshistorisk bakgrund

Kungliga Operan har funnits vid Gustav Adolfs torg sedan 1700-talet. Nuvarande operabyggnad uppfördes 1891 - 1898 efter ritningar av Axel Anderberg. Byggnaden föregicks av en år 1887 utlyst arkitekttävling och en kritiserad rivning av Gustav III:s opera, som hade uppförts 1782. Restaurang Operakällaren öppnade 1895 och teatern invigdes 1898. Tillbyggnader utfördes mot Kungsträdgården under 1950-, 60- och 70-talen men byggnaden är i övrigt välbevarad. Operahuset är dessutom ett ovanligt välbevarat exempel på det sena 1800-talets teaterbyggnader i jämförelse med många andra opera- och teaterhus från tiden.

Tidigt fotografi.

Byggnaden är utformad i samspel med omgivningen. Byggnadsvolymer, fasadgestaltning och interiörer innehåller referenser till omgivande byggnader och platsens historia, bland annat Kungliga slottet. Samspelet med omgivningen gör att byggnaden ger olika intryck mot de omgivande offentliga platserna.

Tillbyggnader

Fasad mot Strömgatan och Kungsträdgården.

Omgivande offentliga platser

Byggnaden omges av offentliga platser med olika karaktär. I söder möter operan Strömgatan och Norrströms vattenrum. Vattenrummen omgärdas av monumental offentlig och privat bebyggelse, stenlagda kajer samt Kungsträdgården och Strömparterren. Strömgatan präglas till stor del av bil- och busstrafik och parkering för turistbussar. I väster möter byggnaden Gustav Adolfs torg och Arvfurstens palats. Västfasaden är också byggandens huvudentré. Gustav Adolfs torg har en formell karaktär, men är i dag också en trafikmiljö med stor del gatumark och impediment. I direkt anslutning till operans huvudentré finns i dag en parkering. I öster möter operan Kungsträdgården. Både den ursprungliga volymen och tillbyggnaderna trappar ned mot parken och möter det gröna parkrummet i en mindre skala. I norr möter byggnaden Jakobs torg, som är en intimare och tätare stenstadsmiljö.

Byggnadens fasad mot Norrström och Strömgatan.

Fasad mot Gustav Adolfs torg med tillfällig park sommaren 2017.

Fasad mot Kungsträdgården.

Del av fasad mot Jakobs torg.

Markägoförhållanden

Fastigheten Norrström 2 ägs av Statens fastighetsverk. Norrmalm 3:43 omfattar allmän plats och ägs av Stockholms kommun genom exploateringskontoret.

Tidigare ställningstaganden

Riksintresse för kulturmiljövården

Fastigheten är belägen inom riksintresse för kulturmiljövården, Stockholms innerstad med Djurgården. I värdebeskrivningen för riksintresset framgår både övergripande aspekter som stadens front mot vattnet och stadens siluett, men även specifika drag och miljöer som uttryck för stadens historiska utveckling och Stockholms funktion som huvudstad. Fastigheten är belägen i anslutning till flera värdekärnor inom riksintresset, bland annat Gustav Adolfs torg, Kungsträdgården och Gamla stan med Kungliga slottet.

Operahusets kulturhistoriska värde

Byggnaden är skyddad som statligt byggnadsminne sedan 1935. Skyddsföreskrifter för byggnadsminnet är fastställda 1993 och Riksantikvarieämbetet har tillsynsansvar över byggnadsminnet.

Fastigheten har markerats med blått på Stadsmuseets klassificeringskarta, vilket innebär att fastigheten bedöms ha synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

Fornlämningar

Fastigheten är belägen inom fornlämning Stockholm 103:1, kulturlager från medeltid och framåt. Fornlämningarna behöver beaktas i planarbetet och vid genomförande av åtgärder i området.

Översiktsplan för Stockholm

De förhållningssätt till riksintresset som anges i översiktsplanens riksintressebilaga innebär att stadsbilden i den äldre stenstaden är känslig för skalförskjutning och att en utgångspunkt ska vara att bibehålla möjligheten att utläsa de äldre byggnadsepokerna. Projekt av stort allmänt intresse och med särskilt hög arkitektonisk kvalitet och relevans kan prövas med fokus på förbättrad helhetsverkan och omgivande stadsmiljö.

Program för City

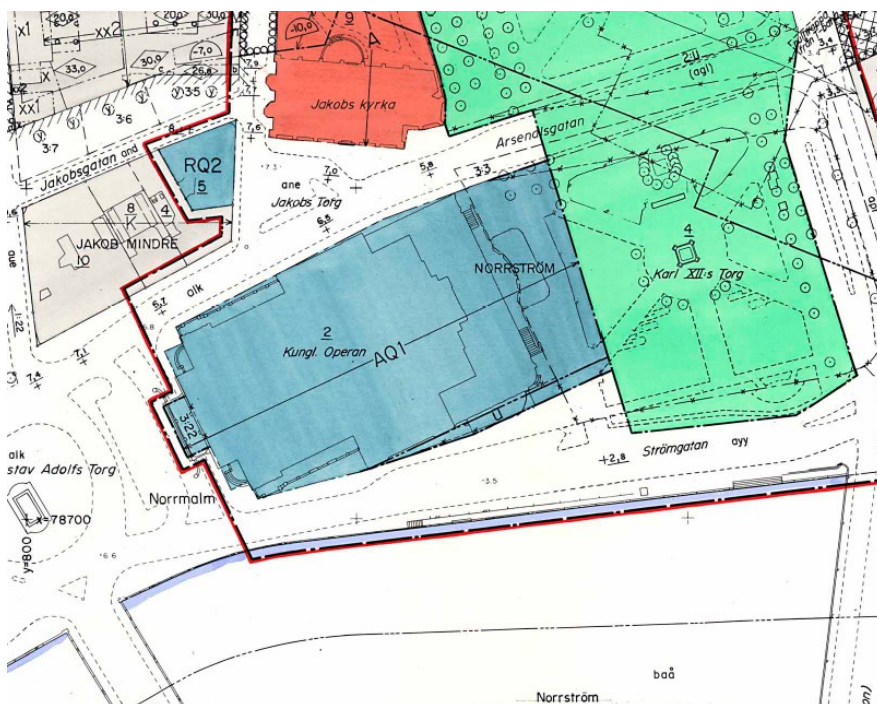
Som ett led i preciseringen av stadens strategi för city godkände stadsbyggnadsnämnden *Program för City* den 22 februari 2018. Parallellt med *Program för City* pågår arbete med en trafik- och gatumiljöplan. De båda strategiska dokumenten är tänkta att komplettera varandra. Enligt *Program för City* ingår planområdet i Stenstaden. Förändringar längs stenstadens fronter mot vattnet ska inordnas i den sammanhållna stenstadsfronten. Kajstråk och offentliga platser längs vattnet bör utvecklas. För Gustav Adolfs torg föreslås förbättringar för gång- och cykeltrafik samt nya vistelseytor och förbättrad kontakt med vattnet. Strömgatan förbi operan föreslås utvecklas med bredare gångytor, cykelbana och vistelseytor vid vattnet.

Gällande detaljplan

Området omfattas till större delen av detaljplan 0180-7362 från 1982. Till en mindre del är området beläget utanför planlagt område. Norrström 2 regleras av bestämmelsen AQ1, som innebär allmänt ändamål och reservat för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Åtgärder får inte vidtas som minskar bebyggelsens kulturhistoriska värde. Strömgatan, Arsenalsgatan och Jakobs torg är planlagda som gata. Kungsträdgården är planlagd som allmänt ändamål (park). Gustav Adolfs torg saknar detaljplan.

Tidig dialog

Riksantikvarieämbetet har tillsyn över de statliga byggnadsminnena och har i samband med Statens fastighetsverks utredningar bland annat uttalat att om operabyggnaden ska byggas om bör en exteriör förändring utföras i byggnadens östra del. Tillbyggnader måste volymmässigt stå i paritet med den ursprungliga byggnaden. Riksantikvarieämbetet menar att det finns skäl till att fasaderna i byggnadens västra del inte ska omfattas av några betydande förändringar. Riksantikvarieämbetet påpekar också att tillbyggnaderna från 50- och 60-talen har en hög arkitektonisk kvalitet men konstaterar att de föreslås rivas.

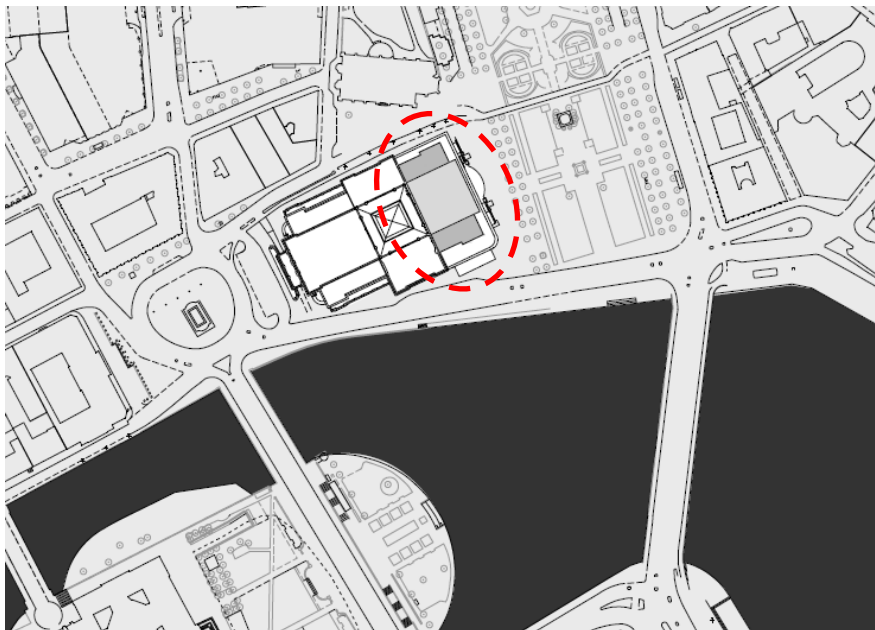

Utdrag ur gällande detaljplan.

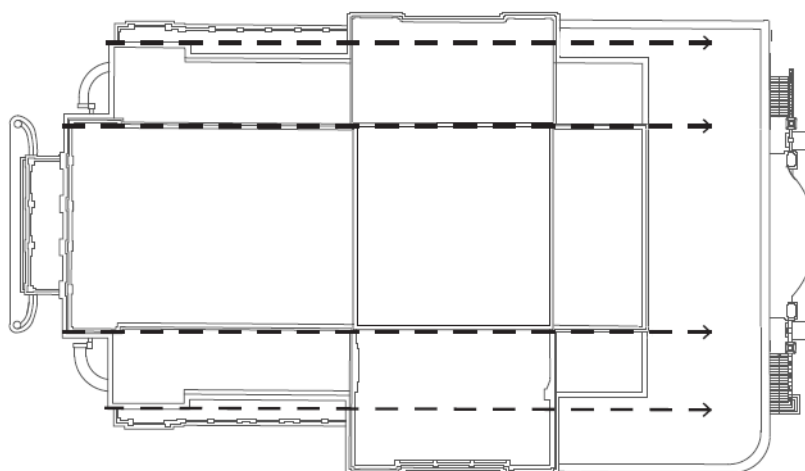
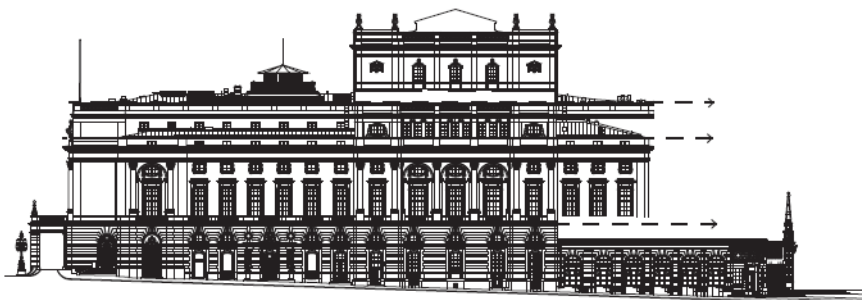
Planförslaget

Planförslaget innebär prövning av tillbyggnad, exteriöra förändringar och invändig ombyggnad för anpassning av byggnaden till nutida konstnärliga, kulturpolitiska, tekniska och arbetsmiljömässiga krav. Ändringarnas omfattning kommer att studeras i planarbetet, bland annat med hänsyn till påverkan på riksintresset, stadens front mot vattnet, stadens siluett, påverkan på anslutande miljöer samt påverkan på operahusets kulturhistoriska och arkitektoniska värden. De yttre förändringarna bör begränsas till byggnadens östra del och innebär att 1900-talets tillbyggnader mot Kungsträdgården helt eller delvis ersätts av en ny tillbyggnad. Den välbevarade sidan mot Gustav Adolfs torg bör i största mån bevaras både av hänsyn till byggnaden och dess historia och av hänsyn till miljön kring Gustav Adolfs torg. Förslaget innebär att förändringarna tar sin utgångspunkt från byggnadens och områdets befintliga värden, såväl i det nära stadsrummet som på håll. Förändringarna anpassas till byggnadens och stadens kulturhistoriska värden och utförs på en konstnärligt hög nivå som samspelar med befintlig byggnad och ger mervärden både till miljöerna i direkt anslutning till operahuset och på håll.

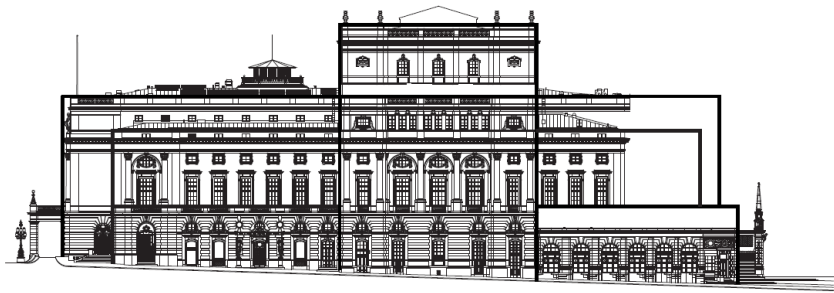
Planförslaget innebär också utredning av möjligheten till bättre anslutning mellan operan och de omgivande offentliga platserna, samt möjlighet till förbättrad stadsmiljö på de delar av Gustav Adolfs torg och Strömgatan som ansluter till operahuset och idag till stor del är trafikmiljöer.

Tillbyggnad prövas mot öster

Fasad och plan. Pilar indikerar tillbyggnadens riktning.

Förenklad volymstudie av möjlig utgångspunkt för detaljplanearbetet.

Planförslagets konsekvenser

Behovsbedömning/Miljökonsekvensbeskrivning

Kontoret har begärt underlag för behovsbedömning från berörda förvaltningar.

Stadsmuseet framför att det är angeläget att operaverksamheten som kulturinstitution ges förutsättningar att vara kvar och utvecklas i befintliga lokaler. Stadsmuseet bedömer att operans samlade kvaliteter och betydelse är av sådan art att en miljökonsekvensbeskrivning bör tas fram. Museet anser att det är en förutsättning för projektet att ta fram en kulturmiljöanalys av byggnaden och platsen för att utreda handlingsutrymmet, samt en antikvarisk konsekvensbedömning av de förslag som framkommer. Museet bedömer också att en riskfaktor ur kulturmiljöperspektiv är att det finns en risk för rivning av tillbyggnaderna.

Stadsmuseet har dessutom uttalat att både byggnadens ursprungliga delar och tillbyggnaderna har höga värden. Museet anser att tillbyggnaderna har hög verkshöjd och att de knyter an kulturhistoriskt till det näraliggande riksdagshuset.

Miljöförvaltningen bedömer att detaljplanen, utifrån nuvarande underlag för miljöfrågor, inte kan antas medföra betydande miljöpåverkan.

Stadsbyggnadskontoret bedömer på inkommet underlag att flera aspekter av riksintresset berörs och att frågan om hur riksintressets värden påverkas av förslaget behöver utredas i en miljökonsekvensbeskrivning. Miljökonsekvensbeskrivningen behöver bland annat bedöma förslagets påverkan på nära håll, medeldistans och långt håll.

Kulturmiljö

Stadsbyggnadskontoret bedömer att Kungliga Operans verksamheter har en lång och stark anknytning till platsen och det finns ett stort värde i att Kungliga Operan kan förbli i sin nuvarande byggnad. En positiv konsekvens av planen bedöms vara att nuvarande verksamhet ges förutsättningar att bibehållas och utvecklas. Fastighetens läge i staden och byggnadens och omgivningens kulturhistoriska värde, både ur ett riksintressesperspektiv och ett lokalhistoriskt perspektiv, erfordrar stor hänsyn och noggrann utredning av förslagets konsekvenser. I planarbetet behöver, förutom en miljökonsekvensbeskrivning, även en kulturmiljöanalys tas fram som underlag för framtagandet av ett planförslag. Kulturmiljöanalysen behöver bland annat värdera byggnad, plats och förhållande till omgivande miljöer både ur riksintressehänseende och ur lokalhistoriskt perspektiv.

Miljö- och hälsofrågor

I miljöförvaltningens underlag till behovsbedömning yttrar sig förvaltningen även om andra miljö- och hälsofrågor som bör beaktas. Förvaltningen anser att det bör framgå vilket takmaterial som ska användas och att koppartak bör undvikas eller lokal reningsanläggning installeras, eftersom koppar ger skadliga effekter på mark- och vattenlevande organismer. Övriga frågor som särskilt uppmärksammas är risker för vibrationer, att provtagning av markföroreningar bör göras om markarbeten kommer utföras. Miljöförvaltningen anser vidare att det inte krävs någon dagvattenutredning eftersom byggnadens yta på mark ej ökas.

Planprocess

Planarbetet föreslås genomföras med utökat förfarande. Kontoret bedömer dels att detaljplanen är av betydande intresse för allmänheten eller i övrigt av stor betydelse, dels att frågan om planen kan antas medföra betydande miljöpåverkan (riksintresset för kulturmiljövården) behöver utredas i detaljplanearbetet. Nästa tillfälle som ärendet kommer att redovisas för stadsbyggnadsnämnden blir inför samråd.

Planavtal

Planavtal har träffats med Statens fastighetsverk, som bekostar framtagandet av den nya detaljplanen.

Tidplan

Följande tidplan har bedömts för den fortsatta detaljplanprocessen:

Start-PM i stadsbyggnadsnämnden	22 mars 2018
Plansamråd	1-2 kv. 2019
Ställningstagande SBN	2-3 kv. 2019
Granskning	4 kv. 2019 - 1 kv. 2020
Antagande i SBN	1-2 kv. 2020

**Stadsbyggnadskontorets sammanvägda
ställningstagande**

Stadsbyggnadskontoret bedömer att det är angeläget att Kungliga Operan ges förutsättningar att fortsatt bedriva och utveckla sin verksamhet inom befintligt operahus. Samtidigt är det av yttersta vikt att förändringar av byggnaden och påverkan på omgivande miljö på nära och långt håll sker med hänsyn till byggnadens, närmiljöns och stadslandskapets kulturhistoriska, konstnärliga och stadsmiljömässiga värden. Ändringarnas omfattning kommer att studeras i planarbetet, bland annat med hänsyn till påverkan på riksintresset, stadens front mot vattnet, stadens siluett, påverkan på anslutande miljöer samt påverkan på operahusets kulturhistoriska och arkitektoniska värden. De yttre förändringarna bör begränsas till byggnadens östra del och innebär att 1900-talets tillbyggnader mot Kungsträdgården helt eller delvis ersätts av en ny tillbyggnad. Den välbevarade sidan mot Gustav Adolfs torg bör i största mån bevaras både av hänsyn till byggnaden och dess historia och till miljön kring Gustav Adolfs torg. Förändringarna behöver ta sin utgångspunkt i byggnadens karaktärsdrag och det sammanhang som operan ingår i, såväl på nära håll som på långt håll. Ändringarna behöver därtill utföras på konstnärligt hög nivå, samspela med befintlig byggnad och bidra till mervärden i stadslandskapet.

Stadsbyggnadskontoret bedömer att det är angeläget att byggnaden får en bättre anslutning till omgivande miljöer både ur upplevelsemässig och praktisk synvinkel. Planarbetet bör utreda möjligheten att förbättra byggnadens anslutning till de omgivande miljöerna och möjligheten till förbättrad stadsmiljö, särskilt bör delar av Gustav Adolfs torg och Strömgatan utredas.

Stadsbyggnadskontoret föreslår stadsbyggnadsnämnden besluta att planarbete påbörjas.

SLUT